

DRAMATEN OCH STRINDBERG

Till Damaskus Niklas Ek, Torkel Petersson, Mirja Turestedt, Ingvar Kjellson, Peter Engman, Malin Ek, Irene Lindh och Johan Holmberg. Fotograf: Sören Vilks

EN LÖRDAG I MARS samlades ett drygt hundratal av våra medlemmar i Målarsalen där Lennart Grafström arrangerat ett seminarium kring August Strindberg och Dramatiska Teatern.

Ån en gång var teaterns bibliotekarie Dag Kronlund vår gäst och berättade medryckande om de svårigheter som mött historiedramat *Mäster Olof*. När Strindberg erbjöd teatern dramat 1872 var han redan en etablerad författare med två tidiga pjäser uppförda på Dramaten och dessutom kungastipendiat, men det hjälpte inte alls. "Ett omoget stycke – trotsigt och rabulistiskt", så beskrev teaterchefen Edholmverket. Trots flera omarbetningar och dessutom en version på vers så förblev det ospelat. Det gjorde att Dramatens främste konkurrent, Ludvig Josephson på Nya Teatern, fick urpremiären men först 1881.

Versupplagan fick sin premiär 1891 på Dramaten som då drevs av skådespelarna under Gustaf Fredrikson, Frippes ledning. Detta skedde i trots av fördömandet från den av staten utsedde kontrollanten – religion passade inte på teatern! Det var Edholm som ännu efter nitton år inte ändrat uppfattning. Föreställningen blev en stor succé. När så det nya teaterhuset skulle invigas 1908 valdes *Mäster Olof* som första uppsättning. En vecka före premiären insjuknade dock Anders de Wahl och premiären blev en flopp. Men de Wahl tillfrisknade och då kom succén. Uppsättningen stod sedan på repertoaren ända till 1922 och hade spelats över etthundra gånger då dekoren brann upp!

Vid teaterhusets 25-årsjubileum 1933 gjorde Olof Molander succé med prosaversionen av *Mäster Olof* som sedan dess är den som använts. Först av Alf Sjöberg 1951 som gjorde en ungdomligt frisk uppsättning på Lilla scenen vilket då var mycket av en utmaning med en så stor pjäs på en liten scen.

1972 kom Sjöberg tillbaka på Stora scenen och till vår stora förtjusning hade Dag en 12 minuter lång inspelning

som vi fick se av en av de centrala scenerna med Strandberg, Rydeberg, Pawlo och Berggren. En fascinerande påminnelse om regi och spelstil för 40 år sedan.

Den senaste uppsättningen gjorde Lennart Hjulström 1988. Därefter har Strindbergs historiedramer varit sällsynta på repertoaren, i varje fall om man jämför med hans samtidsdramer och dramerna efter Inferno-krisen.

"Ett Drömspel – där finns allt!" utbrast Irene Lindh när hon och Hannes Meidal fortsatte programmet med ett infallsrikt samtal om sina skådespelarerfarenheter av att spela Strindberg. I den pjäsen finns högt och lågt, poesi och visdom. Och Irene har spelat i de tre senaste uppsättningarna på Dramaten. Men nu förestår premiären på *Till Damaskus*, en helt annorlunda text, ett vandringsdrama där Strindberg försöker reda ut sitt liv efter skilsmässan från Frida Uhl. Irene och Hannes läste så helt generöst den centrala scenen mellan Modern och Vandraren.

Strindbergs språk är "så sanslöst nära" betonade Hannes, hans formuleringar går direkt in i solar plexus. Öppningsrepliken i *Fröken Julie* till exempel: "I kväll är fröken Julie galen igen", eller den närmast plågsamma vardagsrealismen "utan ljus, utan luft" i scenen mellan Advokaten och Agnes i *Ett Drömspel*. Varpå Irene och Hannes bjöd på även den scenen!

På en fråga från publiken om det var rätt att modernisera Strindbergs text var svaret ett enigt Nej. Kålsoppa behövde inte ersättas av blodpudding!

Som avslutning fick vi så avnjuta när Irene läste slutscenen i *Ett Drömspel*, Dotterns avsked.

Efter en lång och varm slutapplåd gick en mycket glad och tacksam publik ut från teaterns drömmar till en solig verklighet.

✍ Lennart Öquist

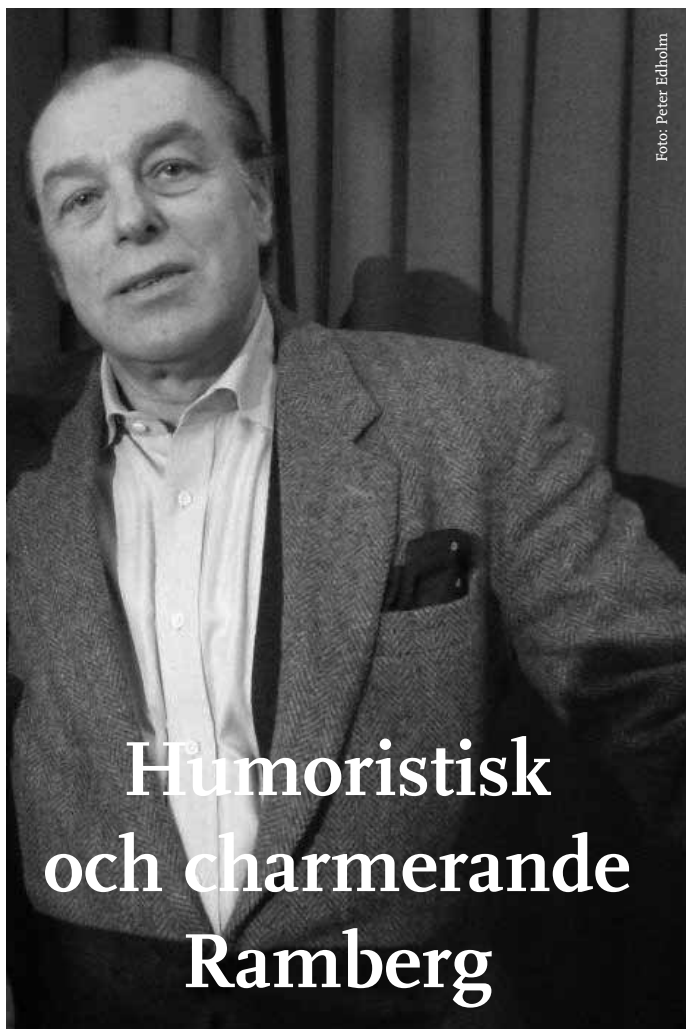

Foto: Peter Edholm

Humoristisk och charmerande Ramberg

TEATERCAFÉETS GÄST ÖRJAN RAMBERG var på utmärkt humör när Dramatens Vänner Herdis Molinder knäppte upp honom med roliga frågor. Publiken – som vanligt mest entusiastiska och teaterkunniga kvinnor – var med på noterna.

Väldoftande tapeter

Göteborgaren Örjan började i Kungsladugårdsskolan där han hade bl.a Clark Olofsson, Lasse Brandeby och Bosse Högberg (boxaren) som klasskamrater, fick vi veta. Teaterinspiration fick Örjan först genom TV-teatern i slutet av 50-talet.

På 60-talet fick jag jobb som scenarbetare på Göteborgs stadsteater berättade Örjan. Därefter blev jag hjälpreda och mopedbud på scenskolan i Göteborg. Det var något särskilt att åka bud till Stadsteatern – det luktade så gott där. Det var ett särskilt tapetklistersom förklarade lukten. Jag var musikfrälst, bl.a. Beatles. Det kom en avisering om audition för musikalen *Hair*. Jag visste först inte riktig vad audition var.

Men det blev efter hand audition och medverkan för mig. De som bedömde sökande var några amerikaner och teatermannen Lars Schmidt. *Hair* var en protest mot Vietnamkriget och det förstod amerikanerna men inte alla i Europa. Därefter spelade jag i *Jesus Christ Superstar*. Det var flera kvalificerade svenska kvinnor som provade för rollen som Maria Magdalena men till min förvåning valde amerikanerna Agneta Fältskog som på den tiden (före ABBA) såg ut som en dalstinta med flätor! Sedan blev det Scenskolan. Det var en svår tid för det var så oerhört politiskt – det blev enformigt. Sven Wollter var en ledare.

4 800 i lön på Dramaten

1977 kom jag till Dramaten. Tänkte nog inte att jag skulle stanna där. När jag började fick jag en lön på 4 800 och hyran var på 600 för en etta. På något vis fungerade det i alla fall. Björn Granath hade nog inte heller så fett. Kanske levde han mest på granatäpplen?

1982 spelade jag i *Mästaren och Margarita* och även i *Natten är dagens mor*. Den tidens Norén-uppsättning var inte samma pjäs som den vi spelar nu. Det var betydligt större succé då. Dramaten gick dåligt på 70-talet men Norénpjäsen spelades från 1983 till slutet av 1985! Folk var chockade, Norén var märkvärdigare på 80-talet. Då spelade jag en av grabbarna, nu spelar jag den alkoholiserade fadern. Jag tar inte med mig mycket från den tidigare uppsättningen – tvärtom gör jag allt för att komma ifrån den. Men jag kanske hade litet nytta av att jag som ung utbildade mig till servitör och var smörgåsnisse på Park Avenue, det kom rätt udda typer från Stockholm till restaurangbranschen.

Herdis: vilka är de roligaste uppsättningarna du gjort?

Örjan: En roll som jag gillade var Argan i *Den inbillade sjuke*. Men också kapten Edgar i *Dödsdansen* var väldigt rolig. Många varnade mig för att spela *Dödsdansen II*, ty det hände mycket konstigt med dem som gjort det.... Men jag gjorde det i alla fall och det gick ju bra....

Publikfråga: Spelas Norén utomlands? ÖR: Ja, han är mycket stor i Frankrike och Tyskland, men då i annan genre än familjedramer.

Publikfråga: Varför hatar Norén Dramaten? ÖR: Norén skrev en pjäs som innehöll kritik mot dåvarande Dramatenchefen Lars Löfgren och Ingmar Bergman. Den sattes upp utan att Löfgren läst den. Sedan blev det bråk, Löfgren ville stoppa pjäsen.

Film och TV mycket "brödföda"

Örjan verkade inte särskilt förtjust i film och TV även om han har gjort många roller. Hur roligt är det att göra film? Man får vänta länge och sedan springa 100 meter 18 tagningar i rad. Och TV är mycket brödföda. Teater är något annat. Man får tid på sig att komma fram till en tolkning av rollen.

Marie-Louise speciell

Jag har gjort film med Marie-Louise Ekman. Hon var väldigt speciell. Gjorde konstiga filmer. Hon bad mig medverka i en julkalender för Dramatens blogg 2010 och då klädde jag ut mig och blev sminkad till Marie-Louise. Satt ett tag i hennes rum och då kom Gösta in. Det tog en stund innan han upptäckte att det inte var Marie-Louise!

Mycket mat och litet sömn

Herdis: Du har ju också medverkat i Dramatenartisternas kokbok. *Gravad torsk* har jag läst och till det dricker man champagne. Örjan: Gravad torsk är egentligen en del av en västkustallrik med räkor, hummer och sådant. Champagne passar till allt.

När man skall spela en stor roll i en föreställning måste man äta rejält före, annars orkar man inte. Och efter en pjäs kan man vara hemma kl 24. Då får det bli t.ex. äggrätter så man kanske kan lägga sig vid 2-tiden på natten.

✍️ Lennart Grafström

Lennart Öquist, Malin Ek och Kristina Adolphson. Foto: Lena Hackzell

MALIN EK, VÅR GÄST PÅ TEATERCAFÉET I APRIL, berättade för kvällens intervjuare Lennart Öquist om pappa Anders Eks mycket tydliga uppmaning. Hon ville heller inte under några omständigheter spela teater. Det räckte som det var med en skådespelande pappa och en dansande och koreograferande mamma (Birgit Cullberg). Men de hamnade på scenen i alla fall syskonen Ek; Malin, Mats och Niklas. Just nu spelar Malin i Mats uppsättning av *Spöksonaten*, där hon är helt oigenkännlig som Bengtsson, en krum liten gubbe med mörk och muttrande röst och ett rejält underbett.

– Det är en liten roll, men det är lustfyllt att göra den, att få arbeta med det fysiska uttrycket mer än det verbala. Jag använder ett inlägg i munnen som gör att hakan skjuts fram.

Bengtsson är inte den enda man som Malin spelat. Under de 24 år som hon var engagerad hos Suzanne Osten och Unga Klara gjorde de kvinnliga skådespelarna ofta mansroller och tvärtom. Rätt kön på rollkaraktären var inte det viktigaste i de uppsättningarna.

– Det var en fantastisk tid på många sätt, ett verkligt universitet för mig med många seminarier och diskussioner, besök i skolor och så var det barnperspektivet, som Suzanne drev hårt.

Av hennes mansroller kommer vi kanske ändå tydligast ihåg *Shylock (Köpmannen i Venedig)* på Dramaten 2004, regi Mats Ek.

– Inget har förvånat mig mer än när Mats bad mig göra den rollen. Men jag gjorde inte en man specifikt, jag gjorde en människa. Hen heter det visst nuförtiden.

Så Malin med ett litet skratt och samtalet kom nu att handla om Strindbergs texter, och hur det är att göra roller som många har gjort förut, Malin gör just nu *Modern i Till Damaskus* på Stora scenen.

– Ingen kan ju göra likadant. Man skapar sin egen karaktär och det är bara intressant att varje roll har gjorts och görs av flera och tolkas olika. Och man kan gott få ändra i texten, varför förbjuda en modernisering om den berikar och gör att upplevelsen kommer närmare oss.

– Men blodpudding i stället för kålsoppa (Drömspelet)?

– Nåja.

Första Strindbergsrollen på Dramaten var Indras dotter i Ingmar Bergmans uppsättning av *Ett drömspel* 1970 där han delade upp rollen på två skådespelare, en himmelsk Kristina

Adolphson och en jordisk Malin Ek. Det blev en föreställning som spelades hela 171 gånger under flera säsonger och som även gick på turné.

Den allra första rollen dock, direkt efter Statens scenskola, som då låg i Dramatens källare, var *Alice i Alice i underlandet* 1968, detta alldeles speciella år.

– Men jag var "opolitisk". Visst gick jag med i demonstrationerna mot Vietnamkriget men jag var inte politisk på det sättet.

Förutom alla insatser under åren på Unga Klara, en kort tid på Åbo svenska teater och ett ännu kortare tag på Orion-teatern har det blivit ett femtiotal roller på Dramaten under åren från 1968 till idag. Roller med en enorm spännvidd, tänk bara på *Mor Ubu* i *Kung Ubu* och *Lill* i *Killinggängets Drömmen om Herrön* för att ta ett par exempel från de senaste åren.

Och film då? Egentligen bara fem gånger. Fyra filmer med Suzanne Osten, i den första spelade Malin Suzannes mamma och det var efter det hon började på Unga Klara. Den femte filmen var *Falsk som vatten*, Hasse Alfredsons manus och regi. Tre Guldbaggar (bästa kvinnliga huvudroll i *Mamma, Falsk som vatten, Skyddsängeln*), ingen dålig utdelning!

– Är det inte krävande att arbeta med så många olika regissörer som du hunnit göra, att ständigt anpassa sig till nya arbetsmetoder?

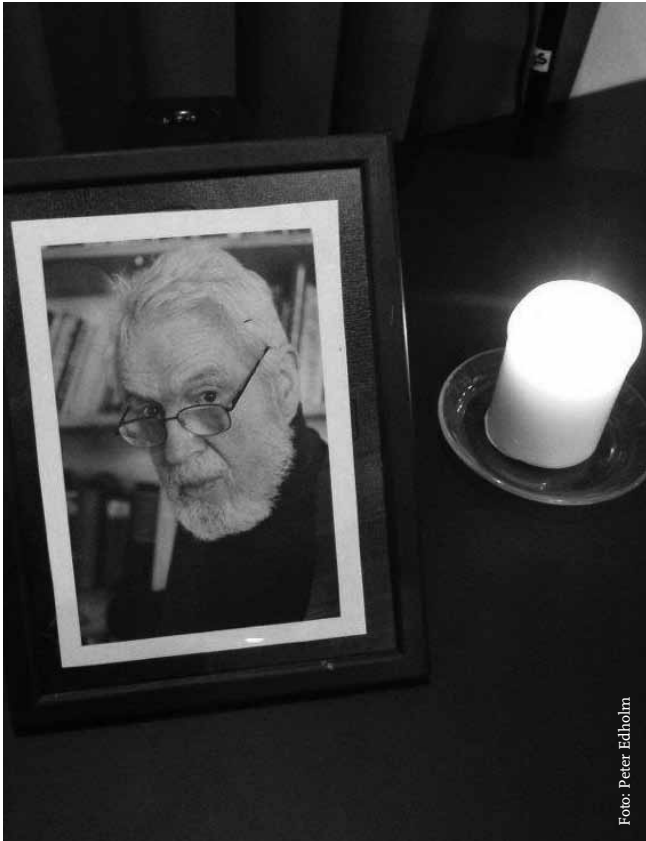
– Det som är mest krävande med det här jobbet är inte att arbeta med olika regissörer ur olika regissörsgenerationer, även om de kan vara mycket olika. Inte heller att göra många olika roller. Det handlar om att vara intresserad av människan. Skådespelare är ett slags människoforskare. Men att spela och repetera samtidigt och länge kan vara tungt. Och jag som är så blyg måste ha en kraftfull teknik bakom mig, jag tränar och övar tal och rörelse varje dag. Skådespeleriet är som en gökunge, det knuffar ut allt annat liv ur boet, för det uppfyller en så helt.

Nu i april går Malin Ek i pension, men hon slutar inte spela.

– Jag har några nya uppgifter framför mig, avslutar hon och ser inte precis missnöjd ut.

B

SVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

NÄR ERLAND JOSEPHSON gick ur tiden i månadsskiftet februari – mars tecknades i många varma minnesord porträttet av en stor skådespelare på både teater och film, älskad för sina pregnanta rolltolkningar.

För oss i Dramatens Vänner var han mer än så. När vår förening var nystartad och sökte sin plats i teaterlandskapet runt Dramaten gav han oss ovärderlig hjälp att finna vår väg och att bli väl mottagna. Han utsågs redan första året till vår hedersordförande. Några år senare medverkade han generöst i ett seminarium ägnat hans arbete som skådespelare, teaterchef och författare.

I flera av sina böcker gav han precisa och inkännande porträtt av skådespelare och regissörer han mött under sina många år på scenen. Han lyckades i ord återskapa de känslor och minnen vi teaterälskare har av artister och föreställningar vi upplevt under åren. Han gav ”ögonblickets konst” ett varaktigt liv.

Vi minns Erland Josephson med stor tacksamhet.

TEATERCAFÉER: Första måndagen i månaden. Gratis entré, ingen föranmälan. Endast för medlemmar. Restaurangen öppnar för vännerna kl 17.00. Intervjuscenen är i foajén som öppnar kl 18.30. Den hemliga gästen kommer kl. 19.00.

GÄDDVIKEN: 23/5 besöker vi Dramatens Verkstäder

Lär mer: www.dramatensvanner.se
Dramatens program: www.dramaten.se

Håll er à jour genom att abonnera på Dramatens nyhetsbrev från hemsidan.

Glöm inte att meddela kansliet när ni får ny e-postadress!

DRAMATENS
DRAMATEN
VÄNNERS

Dramatens Vänner
Kungliga Dramatiska Teatern
Box 5037, 102 41 Stockholm
Telefon 08-667 87 09 (svarare)
Fax 08-665 62 89
E-post dramatensvanner@yahoo.se
www.dramatensvanner.se
Plusgiro: 194 75 25-0

Redaktion och form: Karin Eklund